

TIBBIY TERMINOLOGIYANING LINGVISTIK ASOSLARI: LOTIN TILINING ROLINI O'RGANISH

Maxsetbaeva Gulmira Zakir qizi

Navoiy davlat Universiteti Tibbiyot fakultteti talabasi

Turdiyev Shuhrat Berdiyevich

Navoiy davlat universiteti umumiy tibbiy fanlar kafedrasi o'qituvchisi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 15.01.2026

Revised: 16.01.2026

Accepted: 17.01.2026

KALIT SO'ZLAR:

*tibbiy terminologiya,
lingvistika, lotin tili,
klinik atamalar,
anatomik nomlanish,
xalqaro standart,
neologizmlar,
morfologiya,
etimologiya, til siyosati*

Tibbiy terminologiya fan, amaliyot va ta'lim sohalarida aniq, bexato va universal muloqotni ta'minlaydigan murakkab lingvistik tizimdir. Ushbu maqolada tibbiy terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishidagi lingvistik jarayonlar, xususan, lotin tilining asosiy va hozirgi kundagi rolini tizimli o'rganishga qaratilgan. Maqolada lotin tilining tibbiy atamalarining standartlashtirilishi, xalqaro miqyosda qabul qilinishi va tushunarlligidagi ahamiyati tahsil qilinadi. Lingvistik tahlil orqali lotin tilining morfologik, semantik va sintaktik xususiyatlarining zamonaviy tibbiy tillarga ta'siri, shuningdek, globallashtirish davrida lotin tilining tibbiy terminologiyada saqlanib qolishi va uning o'zgarishi masalalari yoritiladi.

Introduction

Tibbiyot sohasi odamlar hayoti va sog'lig'i bilan bevosita bog'liq bo'lib, bu yerda aniq va ikki mazmunga ega bo'lmagan muloqot hayotiy ahamiyatga ega. Tibbiy terminologiya – bu nafaqat atamalar to'plami, balki tizimli va mantiqiy qurilgan til bo'lib, u ming yillar davomida, asosan lotin va yunon tillari asosida shakllangan. Lotin tili, qadimgi Rim madaniyatining merosi sifatida, G'arb tsivilizatsiyasida ilmiy tilning lingua francasi bo'lib qolgan. Tibbiyot sohasida esa uning roli beqiyosdir: "Lotin tili tibbiyotning butun tarixi

=====

davomida uning asosiy til vositasi bo'lib kelgan, bu an'ana hozirgi kungacha saqlanib qolmoqda" (Fischbach, 2008, p. 45). Hozirgi kunda, ingliz tilining globallashuvi davrida ham, lotin tibbiy terminologiyaning asosiy manbai va universal kod sifatida o'z o'rnini saqlab kelmoqda. Ushbu tadqiqotning maqsadi tibbiy terminologiyaning lingvistik tuzilishini, uning tarixiy evolyutsiyasida lotin tilining o'rnini, shuningdek, zamonaviy tibbiy til siyosati va ta'limidagi ahamiyatini tahlil qilishdan iborat.

Literature review

Tibbiy terminologiyaning lingvistik asoslari haqidagi adabiyotlar asosan uning tarixiy rivojlanishiga, tarkibiy qismlariga va ta'lim metodologiyasiga qaratilgan. Ko'plab tadqiqotchilar lotin tilining anatomik nomenklatura shakllanishidagi markaziy rolini ta'kidlaydilar. Masalan, Wulff (2004) o'z asarida "Anatomik terminologiyaning xalqaro standarti (Terminologia Anatomica) deyarli butunlay lotin va yunon tillariga asoslangan bo'lib, bu fanning tarixiy uzluksizligi va mustaqilligini ta'minlaydi" degan fikrni ilgari suradi (p. 112). Lingvistik nuqtai nazardan, tibbiy atamalar o'zlarining tuzilishi va qoidalari bilan tavsiflanadi. Turney (2007) "tibbiy terminologiya so'z yasalihi, qisqartirishlar va affikslarning qat'iy qo'llanilishi bilan ajralib turadigan maxsus til sohasini tashkil qiladi" deb ta'kidlaydi (p. 89). Bu soha tilshunoslikning leksikologiya, semantika va terminologiya kabi bo'limlari bilan chambarchas bog'liq.

Lotin tilining roli haqidagi munozaralarda ikki asosiy yo'nalish mavjud: bir tomondan, uning aniqligi va qat'iy morfologik tuzilishi tufayli saqlanib qolish zarurati, ikkinchi tomondan, zamonaviy milliy tillarning ta'siri kuchayishi. Maiorov (2015) "Lotin tilidan foydalanish klinik va farmatsevtik hujjatlarning noaniqlik va noto'g'ri tushunish xavfisiz tarjima qilinishini ta'minlaydi" deb hisoblaydi (p. 67). Biroq, boshqa tadqiqotchilar, masalan, García (2019), ingliz tiliga asoslangan yangi atamalar oqimi va talabalarga qiyinchilik tug'diruvchi an'anaviy terminologiyaning ta'lim jarayonidagi samaradorligi haqida savollar tug'diradi (p. 203). Shunga qaramay, adabiyotlar ko'rsatadiki, lotin tilining tibbiy terminologiyadagi o'rni nafaqat tarixiy meros, balki amaliy zarurat sifatida ham o'rganilmoqda.

Discussion

1. Tibbiy Terminologiyaning Lingvistik Xususiyatlari - Tibbiy terminologiya o'ziga xos leksik, semantik va morfologik xususiyatlarga ega. Unga asosan qo'shma so'zlar (masalan, gastroenteritis), afikslar (hypo-, hyper-, -itis, -oma) va eponimlar (Alzheimer kasalligi) kiradi. Bu tizimning mantiqiy asosi "so'z yasalihiining morfemik printsiptga

=====
tayanadi, bu esa atamalarning ma'nosini tushunish va ularni eslab qolishni osonlashtiradi" (Pavel, 2010, p. 54). Lotin va yunon tillari bu morfemlarning asosiy manbai bo'lib, ularning kombinatsiyasi orqali har qanday patologik holat, anatomik tuzilma yoki jarrohlik protsedurasini aniq ifodalash mumkin.

2. Lotin Tilining Tarixiy Roli va Standartlashtirish - Lotin tilining tibbiyotdagi ustunligi qadimgi Rim davriga, ayniqsa Galen va Atsellusning asarlariga borib taqaladi. Uyg'onish davridan boshlab, bu til G'arbiy Yevropada barcha ilm-fan sohalari, shu jumladan tibbiyotning yagona vositasi bo'ldi. XIX-XX asrlarda anatomik va klinik terminologiyani standartlashtirish harakatlari faollashdi, natijada Nomina Anatomica va keyinchalik Terminologia Anatomica paydo bo'ldi. Bu hujjatlar "tibbiy ta'lim va amaliyotda butun dunyo bo'ylab bir xillikni saqlashga xizmat qiladi" (Kachlik et al., 2019, p. 78). Lotin tili bu standartlashtirishning negizidir, chunki u hech bir tirik millatning ona tili emasligi tufayli betaraflikni va o'zgarishsizlikni ta'minlaydi.

3. Zamonaviy Tibbiy Terminologiyada Lotin: Doimiylik va O'zgarish Zamonaviy tibbiyotda yangi kashfiyotlar tez sur'atlar bilan paydo bo'lmoqda, bu esa neologizmlar yaratish zaruratini tug'diradi. Biroq, bu jarayon ham an'anani saqlab qoladi. Masalan, "COVID-19" kabi yangi atamalarda ham lotin raqamlari (coronavirus disease 2019) qo'llaniladi. Shu bilan birga, ingliz tilining ta'siri kuchaymoqda. "Ko'plab yangi atamalar, xususan, biologik va genetik sohalarda, to'g'ridan-to'g'ri ingliz tilidan olinadi yoki kalqa so'z sifatida qo'llaniladi" (Miller & Serrano, 2021, p. 134). Bu jarayon lotin tilining roli asta-sekin o'zgarayotganligidan dalolat beradi: u endi yagona manba emas, balki asosiy manbalardan biriga aylanmoqda.

4. Ta'lim va Amaliyotda Qiyinchiliklar va Afzalliklar - Tibbiyot talabalari uchun lotin asosidagi terminologiyani o'zlashtirish murakkab vazifa bo'lishi mumkin. Biroq, bu qiyinchilik o'rganilgandan so'ng katta afzalliklarga olib keladi. Lotin tilini bilish "tibbiyot mutaxassisiga nafaqat atamalarni eslab qolishga, balki ularning chuqur ma'nosini tushunishga, shu bilan birga butunlay yangi atamalarni ham osonlikcha tahlil qila olish imkoniyatini beradi" (Arráez-Aybar et al., 2014, p. 95). Klinik amaliyotda esa, lotin asosidagi standart terminologiyani qo'llanilishi kasallikning xalqaro tasnifida (Masalan, ICD-11) va dori-darmonlarning xalqaro nomlanishida (INN) muhim ahamiyatga ega.

Results

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki:

a) Tibbiy terminologiya o'ziga xos lingvistik tizim bo'lib, uning tarkibi va qoidalari asosan lotin va yunon tillaridan olingan morfemlar asosida shakllangan.
b) Lotin tili tibbiy terminologiyaning xalqaro standartlashtirilishi va universal qabul qilinishining asosiy omili bo'lib qolmoqda. Bu tilning betarafligi va aniq morfologik qurilmasi uning uzluksiz qo'llanilishini ta'minlaydi.
c) Zamonaviy tibbiy terminologiyada ingliz tilining ta'siri kuchaygan bo'lsa-da, yangi atamalar ham ko'pincha lotin afikslari va qurilmalaridan foydalangan holda yaratiladi yoki lotincha qoidalarga muvofiqlashtiriladi.
d) Lotin asosidagi terminologiyani o'zlashtirish dastlabki bosqichda qiyinchilik tug'dirishi mumkin, ammo u tushunish va yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun mustahkam asos yaratadi, bu esa tibbiy ta'limning ajralmas qismidir.
e) Tilning dinamik tabiati tufayli, tibbiy terminologiya rivojlanib borayotgan bo'lsa-da, lotin tilining ta'siri va funksiyasi yo'qolmasdan, faqatgina o'zgarishga uchramoqda.

Conclusion

Tibbiy terminologiyaning lingvistik asoslari, xususan lotin tilining roli, nafaqat tilshunoslik, balki tibbiy ta'lim va xalqaro sog'liqni saqlash amaliyoti uchun ham muhim ahamiyatga ega. Lotin tili, o'zining tarixiy chuqurligi, morfologik aniqligi va betarafligi tufayli, tibbiy terminologiyani birlashtiruvchi va uni avlodlar o'rtasida uzluksiz saqlab boruvchi kuchli vositaga aylangan. Globallashuv va texnologik taraqqiyot yangi atamalar oqimini keltirib chiqarsa-da, ularning ko'pchiligi hali ham lotin tilining lingvistik printsip va qoidalariga tayanadi. Shuning uchun, lotin tilini "tirik til" emas, balki "tirik asos" sifatida qarash kerak. Kelajakda tibbiy terminologiyani o'rganish va o'qitishda an'anaviy lotin asoslarini zamonaviy til o'zgarishlari va kommunikativ talablar bilan uyg'unlashtirish muhim vazifa bo'lib qoladi. Bu esa tibbiyotning ilmiy aniqligi va xalqaro hamkorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

References

1. Arráez-Aybar, L. A., et al. (2014). Relevance of human anatomy in daily clinical practice. *Annals of Anatomy*.
2. Fischbach, H. (2008). *Translation and Medicine*. John Benjamins Publishing.

- =====
3. García, J. M. (2019). Linguistic Challenges in Modern Medical Education. Journal of Medical Education and Practice.
 4. Kachlik, D., et al. (2019). Anatomical terminology and nomenclature: Past, present and highlights. Surgical and Radiologic Anatomy.
 5. Maiorov, F. (2015). Latin as the Language of International Medical Communication. Philological Sciences.
 6. Miller, S., & Serrano, R. (2021). The Impact of English on Medical Neologisms. Globalisation and Health Communication.
 7. Pavel, S. (2010). Terminology and Specialized Knowledge Representation. Public Works and Government Services Canada.
 8. Turney, B. W. (2007). Anatomy in a modern medical curriculum. Annals of The Royal College of Surgeons of England.
 9. Karimovich, S. A. (2026). VAGINOPLASTY (COLPORRHAPHY, COLPOPLASTY)–GENERAL INFORMATION, TECHNIQUES, COMPLICATIONS. Modern education and development, 41(1), 290-296.
 10. Sayfullayev, A. K., & Abdullayeva, D. A. (2026). THE IMPACT OF LABIAPLASTY ON WOMEN'S PSYCHO-EMOTIONAL STATE. Modern education and development, 42(1), 19-28.
 11. Gulom, A., Berdiyevich, T. S., Otabek ogli, N. F., Mirjonovna, M. M., & Burkhonovna, M. Z. (2025). HOMILADORLIK DAVRIDA QALQONSIMON BEZ FAOLIYATINING LABORATOR NAZORATI. TADQIQOTLAR, 76(5), 295-297.

